

Arviointi verkostoyhteiskunnassa

Arvioinnin teemanumero keskittyy tällä kertaa arvioinnin käsitteisiin, haasteisiin ja ratkaisuihin, jotka ovat ominaisia verkostoyhteiskunnassa. Otsikko ja teema on lainattu European Evaluation Society (EES) 10. konferenssista, joka järjestettiin lokakuussa 2012 Helsingin Finlandia-talossa. Esitimme kutsun kirjoittamaan artikkeleita kaikille niille suomalaisille osallistujille, joiden abstrakti oli hyväksytty konferenssiin. Meille tarjottiin aluksi seitsemän artikkelin abstraktia, joista lopulta tähän teemanumeroon valmistui neljä kirjoitusta; havaitsimme myös sen, että konferenssiesityksen pohjalta tieteellisen artikkelin työstäminen voi joskus olla myös varsin haasteellista. Kiitos kaikille kirjoittajille!

Konferenssitarjonta, yli 250 esitelmää, paneelia ja työpajaa, oli palautteen mukaan onnistunut. Tilaisuuteen osallistui 650 henkilöä, joista suomalaisia oli 55. EES ei ole nimestään huolimatta vain eurooppalainen järjestö. Niinpä konferenssin osallistujista oli suuri osa amerikkalaisia, australialaisia ja aasialaisia. Lisäksi ulkoministeriön kehitysmaaosaston arviointiosasto oli tukenut yli 70 stipendiaatin osallistumista Aasiasta, Afrikasta ja Etelä-Amerikasta. Myös Euroopan kansalliset arviointijärjestöt (NESE) olivat hyvin edustettuina. Eri maanosien arviointijärjestöt sekä muutama globaali arviointijärjestökin olivat mukana. Arviointi näyttää selvästi juurtuneen osaksi kansallisvaltioiden ja kansainvälisten organisaatioiden hallintoa.

Europarlamentaarikko Tarja Cronberg, yksi konferenssin pääpuhujista, antoi kriittistä palautetta siitä, miten arvioinnit osallistavat liian harvoin kansalaisia tai edistävät oppimaan oppimista. Tämä kritiikki on johtanut jatkotoimiin, sillä EES järjestää Cronbergin kanssa 10. huhtikuuta 2013 Euroopan Parlamentissa kuulemistilaisuuden (*hearing*). Siinä on mahdollista esittää arviointia koskevia väitteitä, joihin EU-virkamiehet, poliitikot ja asiantuntijat vastaavat. Tilaisuus on avoin kaikille EES:n jäsenille (www.europeanevaluation.org/).

Konferenssin mielenkiintoisinta antia olivat paneelikeskustelut. Maastrichtin yliopiston professori Frans Leeuw väitti provosoivasti, että nuoren arvioitsijan on mahdotonta osata käyttää sopivaa teoriaa, koska arviointiteorioita on niin monenlaisia. Käsiteviidakkoa kuvaavat muun muassa ohjelmateoria, muutosteoria, systeemiteoria, politiikkateoria, teoriaan perustuva tai teoriavetoinen arviointi, ohjelman vaikuttavuusteoria, implementaatioteoria, käyttöteoria, keskivälin teoria, käsittekartoitus, kontribuutioteoria sekä arviointiteoria.

Tämänkertaisen arvioinnin teemanumeron kirjoittajat käsittelevät arvioinnin haasteita, etenkin kompleksisen maailman muutosteorioita ja kausaliitteja sekä verkostoitumista käsitteenä ja analyysikeinona. Tiina Kontinen ja Tomi Järvinen argumentoivat artikkelissaan metodologisen moninaisuuden puolesta kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyöarvioinnissa. Heidän mukaansa arvioinnin vaikeutta lisäävät rahoittajien ristiriitaiset vaatimukset, jotka koskevat sekä kokemuksellista että faktuaalista tietoa. Yhtäältä kaivataan puolueetonta ja tosiasioihin perustuvaa näyttöä tuloksista. Toisaalta vaaditaan koskettavia tarinoita. Episteemisenä ongelmana on erilaisten tiedonintressien ja tiedon tuotannon muotojen yhteensovittaminen.

Kirjoittajien empiirisenä arviointikohteena on Suomen World Visionin toiminta. Kontinen ja Järvinen suosittelevat, että ohjelmien seurannassa ja arvioinnissa tulisi kiinnittää huomiota yksittäisten aineistomuotojen sijaan kokonaisanalyysiin.

Tamás Lahdelma ja Seppo Laakso toteavat artikkelissaan, että yritysten verkostoinnille asetetuista odotuksista huolimatta haastattelu- ja kyselypohjaiset laadulliset selvitykset eivät ole toistaiseksi pystyneet tuottamaan luotettavaa tietoa yritysten verkostoitumisen kehityksestä ja muista vaikutuksista. Kirjoittajien mukaan verkostoanalyysimenetelmät mahdollistavat verkostoitumista edistävän hankkeen verkoston kuvailun. Verkostoasemaa mittaavien tunnuslukujen avulla voidaan myös tutkia verkostoinnin vaikutuksia hanketoiminnalle asetettujen tavoitteiden toteutumiseen. Verkostoanalyysi arvioinnin menetelmänä tosin vaatii jatkotutkimusta.

Tuomas Raivio, Kimmo Viljamaa ja Pekka Pesonen esittelevät Tekesin ja Suomen Akatemian hanketta, jonka tavoitteena oli muodostaa kehikko tieteen, teknologian ja innovaatiotoiminnan vaikuttavuuden kuvaamiseksi. Kehitystyössä hyödynnettiin aiempia tutkimuksia ja selvityksiä, kansainvälisiä vertailuja ja osallistavia työpajoja. Aikaansaadun vaikuttavuuskehikon osa-alueet ovat Talous ja uudistuminen, Ympäristö, Hyvinvointi sekä Kyvykkyydet ja Kulttuuri. Näille osa-alueille pyrittiin hakemaan soveltuvat indikaattorit kuvaamaan sekä panoksia, niiden aikaansaamaa toimintaa että toiminnan tuotoksia ja vaikutuksia. Tieteen mittaaminen osoittautui vaativaksi asiaksi, ja hanke nosti esille indikaattorityön vaikeuksia. Joillekin osa-alueille onnistuttiin tuottamaan relevantteja indikaattoreita, kun toisilla osa-alueilla tarvitaan jatkokehittelyä.

Olli Oosi jatkaa edellä mainitun hankkeen pohdintaa yhtenä tapausesimerkinä. Hän pohtii puheenvuorossaan seuranta- ja arviointijärjestelmien rakentamisen haasteita poikkisektorallisessa hallinnossa. Tekesin ja Suomen Akatemian hankkeen ohella hänen tarkastelukohteenaan ovat liikuntapolitiikan arviointijärjestelmä sekä kotoutumisen ja etnisten suhteiden seuranta. Oosin mukaan yksittäisten tutkimusten teettämisen sijasta painopiste on siirtynyt seuranta- ja arviointijärjestelmien kehittämiseen. Oosi kuvailee arviointijärjestelmien aikaansaamisen hyötyjä, mutta osoittaa myös tällaisen järjestelmäkehittämisen haasteita ja haasteita.

Verkostoyhteiskunnan arvioinnille näyttää kaikkiaan olevan ominaista siirtyminen ”yksittäisistä hankkeista virtoihin” eli rajattujen hankkeiden arvioinnista kohti monimutkaisten ja kompleksisten ilmiöiden, ohjelmien ja verkostojen arviointia. Tämä haastaa omaksumaan uusia lähestymistapoja, käsitteitä ja menetelmiä. Niitä voi käsitellä muun muassa Suomen Arviointiyhdistyksen (www.sayfes.fi) nettisivuilla, keskustelufoorumeissa sekä EES:n vastaperustetuissa temaattisissa ryhmissä (TWG:ssä).

Liisa Horelli

Marketta Rajavaara

Riitta Seppänen-Järvelä